

MÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Magyar nők levelezése a XVII-ik századból. (I. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — Egy felségsértési pör történetéhez. (VII. s befejező közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Kazinczy Ferencz eredeti leveleiből. (V. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Báró Wesselényi Miklós gyászjelentése édes anyja Cserey Heiena haláláról. — Levéltári apróságok. — Tárcza: Egy uti napló. (VI. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — A magyar színészet történetéhez. (IV. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

felsége ezután is gyakorta minden jót értessek kegyelmekek egészsége felől. Hogy pedig kegyelmednek az fiamra, Dóczi Pálra ilyen szorgalmatos gondja vagyon, adja isten, velem együtt szolgálhassa meg kegyelmednek. Bizony nekünk is, tetszenék, ha egy kevés ideig udvarnál lakhatna, de oda sok költség kell, én pedig bizony kevéssel segíthetem az mind annak előtte is kegyelmednek és mind magának megirtam, sok adósság, égés és barmunk elhalása miatt; kiről, ha az úr isten kegyelmedet ide hozza, bővebben szólhatunk; mely kegyelmed hozzánk való jövetelét szivünk szerint kívánjuk és kegyelmekek szeretettel várjuk; ha pedig történnék, hogy kegyelmed ismét szorgalmatos dolgai miá el nem jühetne, kegyelmedet kérem, az fiamot ereszsze ide kegyelmed az atyafiak köziben; nem kételkedem, valamit kegyelmed rendel állapotja felől, ahhoz tartja magát és ha kegyelmed parancsolja, az tisztíhez is vagy hadnagyságához haza fog sietni ismét. Hogy Csákiné asszonyom szerelmes gyermekivel együtt egészségben vagyon, örömmel érttettem. Én az felföldi atyafiak felől kegyelmednek nem tudok mit írnom; mert én igen ritkán hallhatok hírt ő kegyelmek felől; hanem azt halljuk, hogy az felföldi urakban is egynehányan mentek fel Prágában ő felségéhez. Asszonyomnak ő kegyelmének, kegyelmedet kérem, ajánlja szolgálatomat, mint bizodalmas, szerelmes asszonyomnak atyámfiának. Az én szerelmes uram azonképen kegyelmednek, mind bizodalmas jóakaró urának sógorának velem együtt ajánlja szolgálatját. Ezzel kegyelmekek, uram, az úristennek ajánlom

MAGYAR NŐK LEVELEZÉSE a XVII-ik századból.

Közli: Szilágyi Sándor.

1614. mart. 4.

I.

ekéntetes, nagyságos, nekem bizodalmas uram és atyámfia. Szolgálatomnak ajánlása után az úristentől stb.

Hogy kegyelmed mi rólunk nem feledkezik, hanem levele által meglátogat, tudakozván állapotunk felől, kegyelmednek, mint bizodalmas uramnak, atyámfiának megszolgálom. Egészségünk felől kegyelmednek azt írhatom, hogy az egész télen mind magunk, mind gyermekink betegeskedtünk, hanem mostan, legyen hála az úr istennek, türehető egészségben vagyunk mindnyájan; hogy pedig az úr isten kegyelmekek is meggyógyította, legyen hála ő szent felségének; adja ő szent

stb. Adja ő szent felsége, láthassuk kegyelmedet hamar való nap jó egészségben. Költ Rupajdlon 4. Martii 1614.

Kegyelmed szolgáló atyjafia

TURZÓ MÁRIA m. p.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Domino Andreae Doczi de Nagy-lucze, Comiti Comitatus Szakmariensis et Barsien-sis; Sacr. Caes. Regiaeque Majestatis Consiliario, per Hungariam Pincernarum Magistro et Supremo Capitaneo Szakmariensi, nec non tam suae Majestatis, quam suae Serenitatis Archiducis Maximiliani Cubiculario, Domino et Affini mihi observandissimo.

(Az egész levél Turzó Mária írása.)
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1614. Jul. 14.

II.

Tekéntetes és nagyságos, nekem bizodalmas uram és atyámfia. Szolgálatomnak ajánlása után az úristentől *stb.*

Az kegyelmeitek és az fiam, Dóczi Pál egészségben létét örömmel értettem; adja az úr isten ennekutána is gyakorta minden jót érthessek kegyelmeitek állapotja felől; hogy penig kegyelmed mi rólunk sem feledkezik, hanem levele által meglátogat, adja az úr isten, szolgálhassam meg kegyelmednek. Azonképen, hogy kegyelmednek az én fiamra ilyen szorgalmatos gondja vagyon, áldja meg az úr isten kegyelmedet érette. Én ez dologhoz nem tudok szólnom, mert oda senkit nem esmerek; de remélem, hogy kegyelmed mind atyja és bátyja gyanánt gonoszát nem kívánja; én az úr istennek könyörgök, hogy ő szent felsége azt cselekedje vele, az ki idvességére és életinek javára, nekünk is örömnkre legyen. Az én szerelmes uram kegyelmednek velem együtt, viszontag mint bizodalmas jó akaró urának, atyjafiának ajánlja szolgálatját, asszonyomnak ő kegyelmének azonképen. És kegyelmedet kérjük, ha az úristen kegyelmedet felhozza, minket is Morvában látogasson meg kegyelmeitek, kegyelmeitek(ek) mind penig az fiunkat bizony szívünk szerint kívánánk immár egyszer látnunk. Áldja meg az úr isten *stb.* és hozza ő szent felsége

kegyelmedet egészségben, hamar való nap hozzánk. Költ 14. Julii 1614.

Kegyelmednek szolgáló atyjafia

TURZÓ MÁRIA m. p.

Külczim: Az tekintetes és nagyságos Dóczy András uramnak, nekem bizodalmas uramnak, atyámfiának adassék.

(Az egész levél — a külczim is — Turzó Mária írása; eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1615. febr. 9.

III.

Anyai jóakarattal való magam ajánlásának utána az úristentől minden jókat és egészséget kívánok.

Ez írásra magamat nehezen vém (*vöm*), de mindazonáltal hozzátok anyai szerelmemet hogy megmutassam és sok türéssel való engedelmességemet, az vín (*vön*) reá.

Tudván azt, hogy most mind az ketten együtt vagytok; tudjátok azt, édes fiam, hogy sok időtül fogván halogatjátok az jó békességet s alkuvást, melytül jó módjával nem lettem volna idegen, még idegennel is, nem hogy veletek. Azért lássátok, jó fiam, mert időmet el nem akarom mulatni, hanem az öt hetet és holnapot, azt eluntam, immáron lássátok, jó fiam, én erre választ várok. Tartson meg az úristen jó egészségben édes fiam sok esztendeig. Datum in Curia Porno 9. Februarii Anno 1615.

Jóakaró anyátok

Az néhai nagyságos Rákóczy
Zsigmond uram megmaradt özvegye
TELEGDI BORBÁLA.

Kivül más irással: Exhibitae die 11. Februarii Anno 1615. In Szerencs.

Külczim: Spectabilis (*igy*) ac Magnificis Georgio et Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. filiis charissimis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1618. —

IV.

Szerelmes uram, alázatos és engedelmes szolgálatomat ajánlom kegyelmednek. Az úr-

isten igen jó egészséges hosszú élettel áldja meg kegyelmedet.

Édes szerelmes uram, minthogy öcsém uramat asszonyom kegyelmedhez bocsátá, akarék kegyelmednek írnom és az kegyelmed egészsége felől tudakoznom, kérvén kegyelmedet, édes szívem uram, minthogy az öcsém szolgálban jönnek Tokajból vissza, irjon kegyelmed tőlök az maga egészsége felől. Én, istennek hála, jó egészségben vagyok; csak az kegyelmed egészsége felől hallhatnék minden örvendetést. Szepesi Istvánt csötörtökön visszabocsátottam; az lovasokban négyet hagytam itt. Bizony, édes szerelmes uram, ha lehetséges volna bár valakit köldene kegyelmed ide az uraimba (érsd: uraimból, uraim közül), mert asszonyompak semmi szolgálja nincs itthon; ki az öcsémmel vagyon, ki pedig az szüretre; ha pedig innét elindulunk, szegény leszen, hogy senki nem leszen velünk; mindazáltal az kegyelmed jóakarátja. Kegyelmedet kérem, édes szerelmes uram, írja meg azt is, mely nap megyen be Kassára. Asszonyompak ő kegyelmének az a szándéka, ha isten azt adja érnünk, ez jövő szerdán megindulunk, Bökibe megyünk; ha oda érkezünk, onnét is irunk kegyelmednek. Édes lelkem uram, bizony zelenka körtvélyt örömet köldtem volna; de csak egy sincsen; egyebet sem tudtam mit köldeni, ha lehetne, magamot köldeném kegyelmedhez. Kegyelmedet kérem mégis, irjon egészsége felől. Ezek után, szerelmes uram, kegyelmednek magamot és szolgálatomat ajánlván, adja isten hallhassak minden kedvest az kegyelmed jó egészsége felől és láthassam igen hamar való nap kegyelmedet. Tárkány, szombaton 1618.

Kegyelmed szolgáló atyjafia
mig él

PACZOT JUDIT m. p.

Más irással: Szerelmes fiam uram, én is kegyelmednek ajánlom szolgálatomat; engedje isten, láthassuk kegyelmedet igen jó egészségben. Im oda küldtem Ferkót, kegyelmed szolgáltasson vele, az mire elég leszen; ezzel tartozik.

Külczim: Az tekintetes és nagyságos

Dóczy András uramnak, nekem szerelmes édes uramnak adassék ez levelem.

(A egész levél Dóczyné írása.)
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

EGY FELSÉGSÉRTÉSI PÖR TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

(Vége.)

Mirabatur Excellentissimus Dominus Cancellarius, Delatorem extra provincias Suae Majestatis esse credere me non potuisse; addebat insuper, posse nos et debere poenam talionis etiam si delator extra Provincias Suae Majestatis sit urgere, id quod expressioribus fieri debebat terminis, verum si delator sit patriae civis, aperte satis Appr. Const. Part. 3. Tit. 7. Art. 3. poenam talionis adursi, sin vero extra provincias sit, adeoque peregrini soli incola, quid in ipsum habeamus jurisdictionis? et quibus ipsum legibus vel damnabimus, vel absolvemus? Satis erat igitur hoc in casu generalioribus saltim terminis nostram secundasse intentionem.

Displicuit id etiam Excellentissimo Domino Cancellario, ne tam magnificis nostram fidelitatem extulisse verbis, et quod Transylvania sub Augustae Domus protectionem sese submiserit, potiori id parte Reformatorum adscripsisse devotioni, ac si Dominorum Catholicorum fidelitati tacite praejudicare voluissem, aut exaggerando nimium Reformatorum fidelitatem eorumque innocentiam, in suspicionem hoc ipso Catholicorum vocare studuissem, quae procul dubio maximarum erant semina discordiarum; Deum ego testor, nihil me vel scripsisse vel locutum esse, animo Inclytum Statum Catholicum laedendi, unice id pro scopo habui, ut ab hac infidelitatis, perduellionis, rebellionis, conspiracyonis vel quocunque tandem titulo nominandi criminis suspicione meam purgarem Religionem, ne scilicet innocentissima patiatur Religio, etiamsi criminis aliqui arguerentur, prout enim non Religioni Catholicae adscribimus, si quae ipsi Catholici com-

mittunt vitia, ita Religionem nostram, con-
spirationis subministrasse fomenta et credere
et asserere summa erat injuria.

Denique vel ipsius Inclyti Catholici
Status judicio omnia mea scripta facile sub-
miserim, quicquid enim scripsi id et summo
cum moderamine et sine omni Inclyti Status
Catholici honoris derogamine et extra omne
mendacii crimen scriptum est, ita ut nec
praescriptam mihi instructionem, nec concili-
vilitatis jura, nec humanitatis excesserim
leges.

Quod religiosa his addiderim, adeoque
modernis rerum circumstantiis et illa solli-
citaverim, cum tamen nulla inter captivato-
rum causam ac religiosa intercedat connexio,
imo quod similibus et incaptivatorum causae
remoram patiantur, et nos studio haec arri-
pientes nobis impedimento simus, adeoque
intuitu horum inimicorum etiam meorum in
futurum augeri numerum experiar, cum aliqua
vehementia iterabat.

Verum ego publicae potius utilitatis
quam privatarum rerum studiosus, nihil a
me quod meae erat obligationis desiderari
patiebar, hic quoque Excellentissimorum ac
Illustrissimorum Dominorum Ecclesiarum Cu-
ratorum Supremorum jussis obtemperaturus,
tam religiosa quam incaptivatorum causam
aeque premere non destiti.

Id in mei tamen excusationem circa
ultimam hanc Istantiam addere debebam, me,
prout conscientiam testor, tam syncere, fide-
liter ac aequo animo causam incaptivatorum
egisse, quam quod maxime et si circa con-
solationis Domini fratris Samuelis Comitis
de Bethlen, specificationem expressioribus
egerim terminis, id non alia factum esse
consideratione, quam quod hanc animi sui
intentionem, antequam supplicem libellum
continuarem, jam mecum per literas commu-
nicari fecerat, id quod licet identidem solli-
citarem, alii praeter Spectabilem Dominum
Michaelem Tholdalagi facere neglexerunt,
hic quoque non nisi in generalioribus ter-
minis filiorum potius intuitu consolationis
quam sui rationem haberi volebat. Caeterum
prout fratris, ita omnium causam eadem in-
tegritate ac fidelitate me egisse, affirmare
non dubitaverim, licet fuerint, qui sinistre

hoc in passu de me senserint, imo diffiden-
tiae etiam dederint indicia. Exhibitis ut supra
dictum supplicibus libellis, quum publicis no-
stris gravaminibus, omnia eadem, ut et acta
Commissionis, atque particulares per Com-
missionem submissi incaptivatorum libelli ad
manus Illustrissimi Domini Referendarii de
Managetta devenere, hic cum plurimis ille
arduisque obrueretur negotiis, aliquamdiu
haerere debebat, per continuam tamen ac
fere quotidianam sollicitationem, tandem circa
finem Decembris, 23-tia scilicet, in Excelsa
Ministeriali Conferentia relata, agitata ac
determinata sunt.

Finita hac Ministeriali Conferentia, ea-
dem adhuc die circa vesperras, Excellentis-
simum Dominum Harrach, Excelsi Consilii
Bellici Praesidem, ut aliquid ab eo perci-
perem, adii, qui jam esse determinatum ne-
gotium, brevique incaptivatos libertatem ob-
tenturos respondit. Desiderabam etiam scire,
an publica nostra gravamina agitata, an vero
in aliam occasionem rejecta sint, ultimum
affirmavit.

Altero autem die alios quoque, qui in
illa Conferentia praesentes erant, conveniebam,
varisque, ut ad particularitates penetrarem,
formatis sermonibus nil tamen nisi prius,
quod per Excellentissimum Dominum Harrach
scire licuerat, audire poteram, ut ita nec de
modalitate liberationis, nec de puncto con-
solationis, tanto minus de satisfactionis lega-
litate percipere quicquam potuerim.

Id me vel maxime sollicitum habuit, ut
in genuinas neglectorum Status Reformatorum
gravaminum causas inquirerem, cum enim ea,
aeque fervide ac incaptivatorum causam ex
ipsis etiam Status Rationibus urgerem, ex
illisque sublatens, Publici boni servitiorum-
que Suae Majestatis commodum, praesertim
vero patriae tranquillitatem eruerem, omni-
busque demonstrarem, et tamen in his, vel
maxime rerum circumstantiis eorundem nulla
habita ratio, nec Status Reformatorum preces
locum invenere, facile concludere poteram,
id unice intendi, ut ne poenitus ex Inclyta
Cancellaria excludamur. Cum enim gravami-
num nostrorum membrum sextum, ubi de
officiorum non observata Diplomatica pari-
tate querimur, sit quasi grupilla omnis nostrae,

si quam habemus, felicitatis, eadem privatis, nil nisi praesentissima rerum politicarum aequae ac ecclesiasticarum nostrarum ruina expectari possit, non sine fundamento et tanti hanc facimus, et omnia quae hujus possessionem impedire quoquomodo possunt, pertimescere debemus, certe tanti temporis a promotione scilicet Illustrissimi Domini Baronis Pongrácz mora posthabita praesentium rerum circumstantiae neglectae ardentissimis conceptae verbis Status Reformatum preces, machinationes delatoris, quibus non incaptivatos saltem, sed totum quasi Statum Reformatum in suspicionem fidelitatis trahere voluerit, ipse etiam quorundam in credita detestandae hujusmodi machinationis veritate, non solum indiffidentia, sed etiam proclivitas, denique suspensa tamdiu Cancellarii vacantia, ejusdemque cum ipsa cancellaria connexio, et quae hanc circumstant consequentiae, ut et tot Excellentissimo Cancellario titulo gratuiti, sine tamen notabili nostri consolatione factae oclationes, haec et similia jure meritoque nobis sint pertimescenda, quae ut rebus nostris invigilemus, iisdemque antequam in praeceps agantur consulamus, excitare nos possunt.

Caeterum expedito Sacratissimae Majestatis per extraordinarium Cursorem pro incaptivatorum eliberatione benignissimo Decreto (qui tamen ob tempestates quatuor dierum moram Budae pati debuit) tandem 15. Januarii omnes in libertatem restituti sunt, quod dum literis mihi nunciaretur, nihil amplius superesse duxi, posteaquam precibus religiosis nostris nullum dari locum viderim, quam quod finem Deputationi meae imponerem, adeoque et Sacratissimae Suae Majestatis Clementiam et Excellentissimorum Ministrorum, ut et Excellentissimi Domini Cancellarii gratiam, humillime exoscularer, prout sequenti peroratione primum Sacratissimae Majestati egi gratias.

Augustissime Imperator! Domine Domine Princeps Haereditarie naturaliter Clementissime!

Prout incaptivatorum uxorum, liberorum, fratrum ac consanguineorum nomine qua Deputatus ad pedes Vestrae Majestatis Sacra-

tissimae pro eorum eliberatione, humillime me praestaveram, ita obtenta jam eliberatione Benignissimos Vestrae Majestatis pedes eorum nominem exoscular.

Equidem speraveram tam a parte Status Reformati, quam incaptivatorum plenariam hac occasione me reportaturum consolationem, ex eo praesertim capite, quod et omnes incaptivati Reformatae fuissent Religionis, et eorum gravamina ac quaerelae prorsus fuerint diplomaticae, ac consequenter per tot annos identidem repraesentata irresoluta, tamen hactenus haerent.

Quicquid tam Vestrae Majestati Sacratissimae benignissime fieri placuit, nobis subditis fidelibus obsequi gloria spesque indubitata relicta est.

Servet vero Deus et perennet Augustissimum Vestrae Majestatis Sacratissimae solium, et contra immanes Christiani nominis hostes reddat quam gloriosissimum.

Coeterum Statum Reformatum, incaptivatos, familiam meam Bethlenianam, me exilemque meam personam Clementissimae Vestrae Majestatis memoriae ac benignitati quam devotissime commendo, et ut ad osculum pedum antequam discederem benignissime admittere dignetur, humillime supplico.

Hac igitur oratiuncula clare, articulate ac distincte proposita, fateor, utrasque ut dici solet, arrexerim aures, ut tanto distinctius Sacratissimae Majestatis perciperem Resolutionem, verum licet ad scabellum pedum suorum accesserim, et dum manus exoscularer, multa responderet, ne verbum tamen mihi intelligere hac vice licuit.

Altero die Excellentissimos Dominos Zinzendorff, Harrach, Excelsi Consilii Bellici Praesidem, Dietrichstein, Excelsae Camerae Praesidem, Illustrissimum Dominum Managetta, Ill. D. Webern adii, omnibus et incaptivatorum et Status Reformati nomine, pro impertita eorum gratia humillimas egi gratias, commendavi gravamina, et praesertim in illis officiorum Diplomaticam paritatem, ut et incaptivatorum consolationem.

Ultimatim Excellentissimo Domino Transilv.- Aulico Cancellario pro contestata sua gratia, manuductione ac patientia, quas potui nomine Excellentissimorum Illustrissimorum

Dominorum Curatorum ut et incaptivatorum egi. gratias, multis ipsum rationibus de nostra in eum Sinceritate persvadere adnissus sum, ut et publica nostra gravamina in nostram promoveret consolationem, et incaptivatorum admaturaret satisfactionem, qui de sua in nos propensione sufficienter dicere non neglexit. Denique et Illustrissimi Domini Referendarii de Kozma, et Spectabilis Domini Consiliarii de Csató contestatos favores, ut par erat reveritus sum. Sicque tam his jam specificatis, tam aliis qui per indirectum quomodo intentiones meas secundare dignati sunt, vale dixi.

Finita proinde hac mea Deputatione, si Illustrissimorum Status Reformati Procerum mandatis exasse satisfacere non potuerim, id adversae potius rerum nostrarum fortunae, quam meae adscribendum est negligentiae, qui omnem in hoc impendi operam, ut non incaptivatis saltem, sed vel maxime Religioni utilem me praebuissem, hoc fine imposterum quoque si habilis fuerit, semper paratissimus erit ad serviendum.

Illustrissimorum Status
Reformati Procerum

Alsó-Rákos die 2. Julii Anno 1739.

obligatissimus servus

EMERICUS COMES DE BETHLEN M. P.

Kivül a hátlapon: Relatio Comitum Emerici de Bethlen, in negotio Arestatorum Viennam Ablegati 1739.

KAZINCZY FERENCZ EREDETI LEVELEIBŐL.

(1786—1831.)

Közl: K. Papp Miklós.

XI.

Debreczen 4. X-ber 1805.

Tegnap bejöttem ide, innen Kázmér felé utazván. Brigáde Generalis báró Vay Miklós ur csukaszin kaputrokkban veres paszomántos aufslaggal, dolmánynyal és nadrággal előmbé lépett. Váradra ment Generalis Dukához: A báróné szombaton lesz itt. Nincs egyéb hír, hanem hogy a francia császár

Ausriát 9 departementre osztotta és francia módu igazgatás alá vetette. Bécsnek magistratusa municipalitévé változott el. Isten, melly nagy csapás ez rajtunk! — Generalis gróf Pálffy Miklós Bonapartenak azt izente, hogy Magyarország neutralitásban akar lenni, s ez cselekedte, hogy a francia császár még eddig megkimélt. De a palatinus declarálta, hogy azt declarálni sem Pálffyn, sem az országon nem áll, minthogy az a királyi hatalomhoz tartozik, s mivel Pálffy a maga határán túl lépett, ötet generalisi méltóságától megfosztotta. Azolta a francziák azt mondják, Nagy-Szombatig (Tyraun) bėjöttek. — Bátyám Péchy Imre urnak olvastam tegnapi levelét. Irja, hogy beszélük, hogy a moszkva császár ő felségét kérte volna, hogy békéljen meg. De még eddig semmit többet nem tudni. Hollabrunnán Morvában a francia utólérte az austriai és moszkva egyesült sereget. Az austriaiak egy parlémentért küldöttek a francziához, hogy engedje elválni őket a moszkvától. Ezt a francia megengedte s neki állott a moszkvának s megverte s elfoglalta minden munitióját. Más nap pedig a moszkvák kérték, hogy hadd mehessenek haza. Ez is megengedetett. Legnevezetesebb ujság az, hogy az 28-dik novemberi levél szerint akkor tájban 80 ezer moszkva és ugyanannyi francia állott szembe egymással, akkor nap vagy megütköztek vagy elkezdtek a béke eránt az alkut. Minden bizodalomunk a mi nagy vitézünk Károly. Lebegjen felette a győzedelem és adja vissza boldogságunkat. Ő most Varasd felé igyekszik; de oda igyekszik a francia is. Maradok hiv tisztelőd.

XII.

Kázmértt, Decemb. 9-d. 1805.

Nagyméltóságu Báró cs. k. Kamarás Ur, különös tiszteletű s bizodalmu Uram!

Nagysádnak neve napján végre felértem Kázmérba; s így az a nap, melly nekem az idősb és ifju báró Wesselényi Miklós s az idősb és ifju b. Vay Miklós emlékezete miatt örökké innepnapom leszen, nékem a Sophie és az Iphigénie meglátása által kétszeres innepnapom lett. Kértém az Istent, hogy nagyságotat és a méltóságos urfit az embe-

riség öröme, javára s dicsőségére tartsa meg sok időkre. A grófné a legszívesb köszönettel köszöni nagyságodnak róla való megemlékezését, s a méltóságos urfi paripáját a gróffal együtt s Sophieval és Süsivel nem győzte csudálni. Nagy gyönyörűséggel hallgatták beszélgetéseimet Zsibó és Kraszna felől; nagy gyönyörűséggel az erdélyi diaetái dolgokat és a zilahi kis Papius dictióját, a galliciai Kreis Ambeli Frizór történetén pedig édesen kaczagtak. Valóban méltóságos Báró, nem én vagyok az magam, a ki kimondhatatlanul sajnálom, hogy Zsibó Kázmértól messze van; és ha egyenesen kellene felelnünk, nem tudjuk a Zsibó Urát, a Zsibó Asszonyát, vagy a Zsibó Urfiját becsüljünk-e inkább, mindenikét a maga sphaerájában tekintvén.

Én 6-dikban jöttem ide s holnap ismét visszamegyek Semlyébe. De ha becsesek is itt tölthető kevés szempillantásaim, nem állhatom meg, hogy Nagyságodhoz a grófné és Sophie társaságában ülvén ne irjak.

A kis lányom 48 napi távollétem alatt úgy megnőtt, úgy meghizott, úgy megszépült, hogy ha idegen helyt találtam volna, nem fogtam volna reá ismerni. Az Istenség látta, hogy legfőbb óhajtasom az volt, hogy egy egészséges teremtés légyen a gyermekem s megadta a mit kértem. A gyermek ép, egészséges, erős, mint egy kis gömböc, s mind physiomiája, mind színe egy szép gyermeket ígérnek. — Oh, a természet örömei feljűlmulnak minden institutionalis, conventionalis bolondságokat!

Azon szomorú történetek felől, mellyek felséges urunknak tartományait érték, nem irhatok semmi ujságot. A korona 7-dik Deczemberben délben Ujhelyt, estve Terebesen a zsidóskodni szerető Csáky Imrénél volt; 8-dikban Nagy-Mihályra ment, éjszakára Ungvárra. Ma vagy holnap Munkácsra beér. A 200 korona őrző legény már Munkácson van. B. Splényi József Excellentiája kíséri. Ennek, mint Onkeljének, tiszteletére ment b. Splényi Manczi barátnénk Terebesre, s onnan egy rövid francia levelkét irt ide, azzal a hírrel, hogy felséges urunk s asszonyunk Teschenben van; ellenben az ellenség Brünnt bírja. Mondják Győrjé jött már s

Nagy-Szombatra. Hálá Istennek, hogy a Károly herczeg serege egész Szala vármegyéig vonhatta magát, s így insurgenseinkkel és Pesten lévő katonaságunkkal egyesülhet. Ő felsége a császárné Kassára váratik a püspök lakó házaiba; a korona örököse a Barkóczy háznál vett szállást; ketteje a herczegeknek a kamaránál lakik, a több testvérek az Orczy és a Commendáns háznál.

Generalis b. Vay Miklós nagy örömmel beszélte, hogy a fiát Miklós a bavarai elector olly szépnek lelte, hogy azt irta Carlsruhéba a badeni electornak, minekelötte Vay oda ért, hogy szebb gyermeket soha sem látott. Nem csoda tehát, ugymond Vay, ha ott is azt mondták osztán felöle. A gyermek az uton kezdett németül csácsogni; s ott tökéletesen megtanult. Mondtam a generalisnak, hogy e szerint a fia igen korán kezdte elterjeszteni azt, a mi neki tiszte s destinatiója, Vaytól és b. Adelsheim Joannától vévén eredetét:

extendere majestatem nominis hungarici! —

Óhajtom, hogy a méltóságos urfi is láthassa a külföldet, még pedig az atyja szemei alatt!

Méltóságos Cserey Farkas barátomnak két meleg szívvél irt levelét leltem itt. De nincs időm neki felelni. Leveleimet méltóztassék közleni vele. Azok neki is irattatnak.

Higye el Nagyságod, hogy életemnek igen becses szempillantásai azok, midőn Zsibóra emlékezem. — A Nagysád rézre metszett képét itt reméltem találni. El van zárva a leveleknek az út. De annál bizonyosb vagyok benne, hogy eddig kész.

Sophie elvon az írástól: kéntelen vagyok véget vetni. — Éljen Nagyságod szerencsésen, s tartson meg kegyes emlékezetiben. Ő Nagyságának kezeit csókolom, s köszönöm erántam mutatott kegyességeit. Köszöntöm Papiuszt! Nevelje az az Isten, a kinek gondja van hazánkra, s tartsa meg nagy és szent szolgálatokra! Amen!!!

Külczim: de Velejte. à Monsieur Monsieur Niclas Baron de Wesselényi, Cham-

bellan de Sa Majesté Imperiale Royale Apostolique.

per Debreczin,

Somlyó,

Zsibó.

XIII.

Ér-Semlyén, 29. X-ber 1805.

Nagyméltóságu Báró, cs. kir. Kamarás Ur, különös tiszteletű s bizodalmu nagy és jó Uram!

Kolozsvár, a hol Nagysád, az én kedves barátomnak, méltóságos Cseréy Farkas urnak, tudósítása szerint, mostan mulat, nem fog ugyan hírek nélkül szükölködni; de enynyi hihetetlennek tetsző és mégis igaz hírek közt kedves új meg új tudósításokból értenünk, hogy a mit egyfelől hallunk, másfelől is bébizonyosodik, s ez az ok reá birt, hogy ismét tollhoz nyuljak, s a mik nálunk tudva vannak, Nagyságodnak béjelentsem.

Bátyám Péchy Imre ur írja ide egy atyánkfánának, de dato 19-ae X-bris, hogy más nap, azaz 20-dik X-bris Vácznak indul, hogy az Austrelicz tájáról haza takarodó orosz sereget Nógrád, Gömör, Abauj s Zemplén vármegyéken keresztülvezesse. Csak Február közepén váratik vissza ezen funkciójából. Irja továbbad, hogy ámbár fegyvernnyugvás köttetett, közelébb vagyunk a háboruhoz, mint a békességhez; mellynek jele az, hogy ő felsége marháat és életet Bécsnek vinni Magyarországról többé nem enged. Ez arra bírta a francziákat, hogy huszezer Posonyba jött, s minthogy ott nekik remonstratió tétetett, hogy az a vármegye annak nyújtására, a mi tőle kívántatik, elégtelen: a francziák azt felelték, hogy úgy a sor Nyitrára kerül.

Felsőges urunkat a hideg leli, a felsőges császárnét pedig a petecs szegezte ágyba. Azt írja az az ifju, a ki Péchy Imre ur körül van, hogy ő felsége a császár Holicban volt, hogy elzárva minden kabineti embereitől, hogy a nyitravármegyei v-notariussal volt kéntelen tétetni a conceptusokat; a felsőges császárnét pedig Friedbergen fekszik Morvaország határán. Isten tudja, mit higyjünk. Pedig ezelőtt egy héttel az a hir volt itt, hogy ő felsége a császár a császárnéval s Kassán mulatott gyermekeivel Budán vagy on már, és

hogy a legidősb cs. k. herczegasszony Páris felé utazik, mint jövendőbeli herczeg Eugeniussné. Ezek e szerint mind vak hírek voltak. Az Isten fordítson el minden veszedelmet az uralkodó ház felől, mellynek java elválaszthatatlanul együtt jár a nép javával. Az insurrectio nem contremandáltatott. Kétséges, mi akar lenni. De hiszen a ki békél, nem következik, hogy öszvetett kézzel békéljen.

E napokban egy uri ember utaza el itt Otomány felől Vámos-Pircs felé. Beszéltünk octoberi utam felől. Nagy ellensége a vanitásnak. Elhiszem: de vanitásból! Én eléggé egyenes vagyok megvallani, hogy bennem sok vanitas van, s azt tartom, hogy az olly vétek vagy erőtlenség, a mellyből sok virtus csirázik. A dicsőséget, ugymond Saluszt, mind a jó ember óhajtja, mind a rossz ember; a külömség a kettő közt az, hogy ez oktalan, legalább nevetséges utakon igyekszik azt magáévé tenni; amaz a jókon és tisztéseken. Nem mondhatom ki, mint kinoz a kaczagás, mikor illy bölcsesekre akadok. Érezvén, hogy nem bírnak annyira fényvel, a menyinit az ő kevélységek elégnék tartana, azt cselekszik a mit a szőlőgerezd után hasztalanul ugráló róka; philosophusokká lesznek, s azt mondják, hogy a dicsőség vad egres. Nekem a jók szeretete az, a mi a nagyoknál a dicsőség, és ha illy kis ember szájába illhetnék azt mondani, a mit Bonaparte mondott Fiorellának ezen szavaira: De, generalis, te fiatal vagy, s nincs semmi passiód: nem kell sem asszony, sem táncz, sem játék, sem ló, sem pompa. — Van! felelé B. egy olly passióm van, melly absorbeál minden más passiókat — örökké akarok élni a nagy és jó emberek emlékezetekben. Én is ezt mondanám. — Tökés Uram az én ifju barátomnak, a méltóságos urfinak, magyarázza meg ezen görög sort: ἡδίστον ακουσμα ὁ επαίνας. (A fül nem ismér gyönyörködtetőbb zengzetet, mint a dicséret.) Így gondolkoztak a görögök és a kiknek lelkeik a görögök után képzette magát: s — ur ezen nem kap, azt mondja.

Kívánok boldog új esztendőt; a méltóságos báróné kezét alázatos tisztelettel csókolom s magamat ajánlom kegyességembe.

alázatos szolgája
KAZINCZY FERENCZ.

Külczim: à Monsieur Mosieur Niclas
Baron de Wesselényi de Hadad, Chambellan
de Sa Majesté Imperiale Royale Apostolique.
per Somlyó, Sibó.

BR. WESSELÉNYI MIKLÓS
GYÁSZJELENTÉSE

édes anyja Cserrey Helena
haláláról.

Tiszteletet érdemlő személyek halálát jelenteni illő szokás, méltó tartozás az élők s elhunytak iránt; de hogy ezt csak azok tegyék, kiket a vesztés legérzékenyebben sebzett, ez is lehet, hogy illő, de azon halotti szokások s czeremoniák közül való, melyek hogy a keservet mennyi ujjabb meg ujjabb formákban éreztetik, mindenek tudhatják, kik próbálták.

Szomorú jelentését jó anyámnak mással iratni, midőn magam birhatom tollamat, s mással tétetni ezen végső szolgálatot néki, ki mindent értem, s érettem mindent tett, nem cselekedhetem. — Kiüritem hát a keserű poharat utolsó cseppjéig; — karjaim közt nyögte ki utolsó lehelletét, kezeim fogták be áldott szemeit, magam tettem elhült testére a gyászszos koporsónak minden örömet örökre elzáró fedelét, én vittem hideg sirboltjába, én teszem még tehát ezen keserves kötelességet is, s vérző sebjeimet irásom minden betüivel marczangolom.

Elfelejtethetlen jó anyám, édes dajkám, gyermekségem ápolója, ifjúságomnak ész s érzés fényével világító csillaga, édes enyhítője a férfi gyötrő gondjainak s küzdő szenvedéseinek, ezen legigazabb, leghivebb oktatóm, barátom, elhunyt most Karácson hava huszonhatodikán délután 1½ óraker, élete 77-ik évében, egy tizenhat napig tartott tüdő-kelevényből származott nyavalya következtében. — Betegségében is lelki ereje tündöklő fényében mutatta magát; derült vidámsága a diszes öregségnek, Istentől jutalmul adott ezen legszebb áldása, nem hagyta el, s utolsó pilantatjáig eszén, félelem, szenvedés s testi küszködés nélkül ment szembe azzal, mi néki nyugalmat ád, mert tiszta lelkét nem furdalta vád.

Vidám ártatlanság s viritó szépség lebegtek körülte, midőn az első ifjúság öröm éveiben házassági frigyre lépett tisztelt emlékü édes atyámmal; belső meggyőződésből tett egy fontos lépést, türelmetlenség nehezítette azt, a forrón szerető édes atyától gyermekét akarták elragadni, csak rendíthetetlen állhatatossága vivhatta ki hitbéli lelki nyugalmát s házi köre csendességét; hiv s munkás társa volt férjének, mint béke anygala szeretett szelidség hűs alkonyába csilapította a lánglelkű férfi hevét, magas érzését rokonsággal táplálta s kölcsönös szeretet, bizodalom, becsülés szerencsésé tettek életet; viritó s reményt mosolygó gyermekek enyelgettek a boldog anya körül, midőn a kedvező környülményt az önkény egyszerre balsorssá varázsolván át, szenvedés s gyász lepte bé borult léteket; a férj elhurczoltatott zokogó hitvese szemei elől, idegen hideg falak zárták el az atyát édes gyermekeinek többé soha nem érzendő ölelésétől, — a boldog nő gyámoltalan özvegygé lett s gyermeketlenné a magzatokkal gazdag anya; — szenvedésének még első éve alig forgott le, s már öt gyermekét temette el férje viszont láthatása reményével együtt, — életének szétépettek virági, le voltak verve gyümölcszi, mint a levelétől megfosztatott fa az őszi szelektől rongálva, egyedül hagyattatva szenvedett, laktából kinyomva, hon nélkül, másoknál tartózkodva, öt hosszú esztendő tunya lefolyása alatt, keservén kívül, nem maradt egyebe, mint lelki ereje s jó Istenébe vetett buzgó bizodalma. — Remény sugárát sem nyújtó éjjele végre elenyészett, s öröm napja derült fel, — hiv karjai ujra ölelték a sokat szenvedett; — a buzgó hazafinak, munkás emberbarát gondjait osztva, törekedéseit segítve, ujra boldog életet kezdett a hónapnak hiv léánya s méltó társa férjének, ki csak testének nyerte most ujra, de lelkének mindig birta szabadságát; egy szebb jövendő nyílt meg a keservekben edzett nő s anya előtt, — de a szenvedések pohara nem volt még kiürítve, még hat szeretett gyermeket kellett a mindenkor gyermek nélkül maradtoknak sirhoz kísérni, — 1809-ben vesztette el hiven szeretett s igazán becsült férjét, s én maradtam egyedül mindene; — oh miért

nem engedte sorsom s gyarlóságom, hogy azóta éltét oly kedvessé tégyem, mint érdemlette volna!

WESSELÉNYI MIKLÓS.

LEVÉLTÁRI APRÓSÁGOK.

I.

Salutem et servitia paratissima.

A mint Kegyelmednek Lőrinczrévén beszéltem, az Tarpai Mária levelit accludáltam, ebből constál mindaz, hogy nekem fl. 21 volt adós és maga facultált réa qua tutrix, hogy kezemet réa tehessem a Geczi örökségkéire, mely Komárominé asszonyom mellett van Fogarasban, mert ő a gyermeknek refundálja, sőt két annyit ad érette az árvának. Kegyelmedet már csak arra kérem, egybegyülvén az atyáknak, ezen levél mellett igyekezzék azon, hogy az árvát contentáltassa a levélbeli ígret és assecuratio szerint, avagy nekem az 21 forintot refundálják, én azután az rúkari portió felett tött contractusom szerint a sárdi sessiómat visszaveszem s Kegyelmeteknek általam, Kegyelmed is bonificáltassa a mivel ez többet ér a fogarasi puszánál; de előbb az accludáltam evictiót urgeálom, melyet a világon minden forum megítélne. Caeterum bizván Kegyelmed parolájára az levelet, hogy el ne tévedjen, hanem restituáltassék, sinceritására az egész dolgot, hogy az árvának qua laesa parsnak contentáltatását az én megkárosittatásom nélkül urgeálja, ajánlom Kegyelmed életét Isten oltalmába és maradok

Kegyelmed

jó akaró szolgálja

INCZÉDI JÓZSEF m. p.

Maros-Szent-Király 16 Juny 1731.

Idegen irással: A contractus emanált 1713. 18 Februarii.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

II.

Ajánlom az Urnak becsülettel való szolgálatomat!

Az Ur irását küldötték kezemben, hogy a szegény édes idvezült Uram maradott volna

adóssá a collegiumnak abban, a kit a szegény urfi vett volt fel az oda fel való pénzből; ebből ugyan azt írja az Ur Türi Jób Uram, feltésvi ratiójában, hogy háromszázhatvan forintokat adott meg a szegény idvezült Uram, de csudálkozom nagy mértékben Türi Jób Uramon, hogy elfeledkezett a több quietantiáról; mennyiről adott penig ő Kegyelme quietantiát, párban az Urnak elküldöttem. A mi az arany óra dolgát illeti, az ugy vagyon, hogy hozott volt Pápai Uram, de arany-é vagy Prinz Metall, magam sem tudom; mert ha arany, ugyan rozg; a szegény idvezült Uram se kívánta s én sem, hogy hozza, minthogy szükségünk nem volt reája, s énnekem bizony most sincsen, mert énnekem külömb arany óram vagyon annál, és a kinek tetszik az arany óra, én bizony örömet oda adom.

A mi az 1400 forint interesét illeti, a contractusnak párjából megláthatja az Ur, hogy mindjárt első esztendőben kiadtuk, ugy tudom azután volt nálunk két esztendeig, mikor osztán a szegény idvezült Uram meg akarta adni, ugy jut eszemben, hogy Kővár vidékére menő utjában adta meg, magam olvastam ki az 1400 forintot két zacskóban, külön zacskóban olvastam a két esztendőre való interesét, a melyet megvitt a szegény idvezült Uram.

Jó emlékezetiben lehet az Urnak, én magam adtam az Ur kezében 40 aranyakat a magunkéből Kolosvárott, mikor az Ur Debréczenben akara indulni, ugy szintén Bethlen Imre Uram által adatott volt a szegény idvezült Uram 400 forintokat, mindezekről való quietantiákat többekkel együtt az Urnak párban elküldöttem.

Az asszónynak ajánlom nagy becsülettel való szolgálatomat! Istentől életet, egészséget kívánván ezzel Isten oltalmában ajánlom az Urat.

Az Urnak

nagy becsülettel szolgál
árva BETHLEN KATA.

Sorostély, 15. Februarii 1736.

A szegény idvezült Uram sex percentumra vette volt fel azt az 1400 forintokat, és akkor légelső esztendőben is interest 120

forintokat adtunk, ez több egy esztendei interesnél.

A szegény idvezült Uram irási között nem találok annyiról irást, hogy a szegény urfi vett volna fel annyit, hanem találtam ennyiről, hetven font sterlinget vett fel, mely is teszen hatszázkilenczvenhárom magyar forintokat, ha pedig többet talált leválni a szegény urfi, erről quietantiájoknak kell lenni az oda fel valóknak.

Idegen irással: Copiált quietantiák gr. Teleki Józsefné asszonynak Türi Jób Uramtól.

1725. 6. Decembris. Londinumi pénz fl. 360.

1726. 17. Martii. Ugyanabban pro fl. 64.

1726. 16. Augusti. Angliai pénz fl. 38.

1727. 20. Augusti. Ugyanafféle fl. 201.

fl. 663.

1726. 17. Martij capit fl. 1400.

1727. 26. Maji. Interes fl. 120.

ad 29. Januarii 1729. két esztendő és tiz hónap folyván el, tenne az interes fl. 238, restarent 118.

A londonumi első levatum volt 40 font fl. 408.

A másik — — — — — 70 „ fl. 714.

1122.

Subtrahálván a quietantiákat 663.

restarent fl. 459.

az interes restat 118.

577.

Ha azért az nekem adott 40 arany à fl. 4/92

fl. 196//80 és a Bécsbe küldött fl. 462//68

nem bonificáltatott — — — 659//48.

Még többet adott cum fl. 82//48.

E szerint Türi Jób Uramra marad fl. 423.

Türi Mihály Uramra ez rám irt fl. 659//48.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

III.

Tekintetes Ur Váradi idősb Inczédi József Uram, felséges királyné kegyelmes asszonyunk erdélyi királyi törvényes táblájának ítélő mestere, nekünk kedves atyánkfia, a nagy-enyedi reformatum nemes collegiumnak 26 esztendők alatt inspector curátora lévén, jóllehet az utolsóbb esztendőkben jöttek legyen holmi vádok ő Kegyelme ellen az oda való némely professoroktól, azokat mindazáltal a supremum consistorium iteratis sessionibus mind maga, mind per delegatos et ad faciem loci exmissos ruminálván és ventilláltatván, nem találta oly merítálosoknak, melyek említett Inczédi József Uramot aggraválhatták volna, sőt a personaliter lett megkövettetése után kibocsátott manifestumot és azt praecedált oratiót is semmiben jóvá nem hagyván és helytelennek tartván, ő Kegyelmet maga kívánságára a fennemlített curatorii hivatalától tapasztalt fidelitása és industriája után absolválja, és abból s a feljebb említett accusatiókból emergálható minden impetitiótól magát és maradékit absolutusnak pronuncálja praesentium ex unanimi consistorii supremi voto, supremorum curatorum subscriptionibus roboratarum virtute et testimonio literarum absolutionalium mediante. E supremo Reformato Consistorio. Cibinij, die 7. Mensis Junij Anno 1744.

Ecclesiarum per Transilvaniam Reformatarum Curatores Supremi

(P.H.) COMES ADAMUS DE BETHLEN m.p.

(P.H.) SIGISMUNDUS L. B. BANFFI m.p.

(P.H.) B. JOSEPHUS NALÁCZI m.p.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

EGY UTI NAPLO.

(1815—1817.)

Közl: K. Papp Miklós.

1816.

(Folytatás)

Aprilis.

1. Délután kiindultam Hamburgból és a

franciák által az Albison 2 órányira épített hidon keresztülmenvén, béérkeztem

Hannoverába.

Itt legelső város Harburg az Albis partján, ezt egészen öszvelövdözték az oroszok Witgenstein generalis alatt. Ez is bat-

teriákkal van körülvéve, háltam ez nap egy mezei fogadóban.

2. Egész nap sivatag pusztán utaztam keresztül Bienenbüttel felé. Itt ebédelttem és háltam Schaffsthalban.

3. Délre megérkeztem Cellébe, mely egy igen szép kis 4 tornyu város a Laine vize mellett, itt ebédelttem. Itt van a hannoverai királyi tábla, háltam. Shillerschlagnban.

4. Délre megérkeztem Hannoverába, mely fővárosa ezen királyságnak. Itt lakik a Cambridge herczeg, a ki a vice király és az anglus király 2-ik fia. Fekszik ezen város a Laine vize mellett. Van 4 lutheranum temploma. Nevezetes benne a Schloss, mely 3 emeletű, a vice király nem ebben, hanem vele szemben egy 2 emeletű házban lakik. Egy kapuján ezt olvastam:

Ungestörte Betriebsamkeit.

Pax.

Theilnehmung an Einander.

Concordia.

Und am Ganzen Pietas

Diese nicht Wall, nicht Festung

Erhalten die Stadt.

5. Hannoverából, hogy estvére megérkezhessem, jókor szekeret fogadtam Braunschweigig és fizettem 5 huszast. Ez igen gyönyörűséges város.

Braunschweigi herczegség.

6-a. Itt megjártam az uralkodó herczeg kastélyát és a Watterloonál elesett ifju braunschweigi herczeg kriptáját is megnéztem. 7 órakor elindultam innen és estvére megérkeztem Goslárba, ez igen csekély kis város. Itt háltam.

7. Délre megérkeztem Einbeckbe, itt ebédelvén délután 5 órára megérkeztem Göttingába,

melly egy igen szép és egészen tanulóknak való kis város a Laine mellett, mellynek egy ága a városon keresztül foly, az egész várost meg lehet 3 fertály óra alatt kerülni. 4 kapui vagynak u. m. Vender, Groner, Albaner, és Geisemer. Legnevezetesebb benne a királyi vagy universitas bibliothecája, mely első Európában. Hyeronimus hozzá foglalta volt az universitás

templomát is, ezzel már még nagyobbult. E mellett van a muzeum is, mely 2 emeletű ház. A csillagnéző torony, mely az oeconomicus kertben van. A lovagló iskola, mely a Vender Strassében van, 2 emeletű kívülről. A szállóház, mely legszebb egész Göttingában.

8. Egész nap nyugodtam, minékutánna Prágától fogva Göttingáig per Berlin et Hamburg 140 mértföldeket gyalogoltam volna.

9. Professor Steudlintól 2 leczkét vettem u. m. a Dogmatica és moralis Theologiára. Adtam érte 2 Louis d'ort.

10. Professor Eichorntól is vettem egy leczkét a görög exegesisre, a ki ekkor a mennyei jelenést, a János evangéliumát és apostolok cselekedeteit magyarázta.

11. Estve felé Lévaival járnai voltam.

12. Irtam a bárónak, Sigmondnak és Schmidtnek, és ez nap megvettem a dogmára és moralra való manualisokat, úgy az ecclesia historiára valót is 6 forint és 12 jó garason ezüst pénzben.

13. Voltam Professor Schulzénál, a kitől egy órát vettem a paedagogiában és didacticában.

14. Mint vasárnap elmentem a reformatum templomba, mely egy félre való helyen van a Vender Strasse mellett, igen csinos kis templom. A cathedra alatt az oltár felett ez az inscriptio:

Eingeweihet
den 11 November
Im Jahre
1753.

Az ajtó felett, hol bémege az ember a templomba, ez van:

Deo
Salvatori
Religionib. Reformatorum.
S.

15. Professor Planknál vettem egy leczkét ad Historiam Ecclesiae recentiore.

16. Megjártam a muzeumot. Itt ezeket láttam:

a) A Naturalien Cabinetben mindenféle állatokat kitöltve: kigyókat, halakat és csigákat, ilyeneket Bécsben nem lehet látni.

b) Minden indiai, chinai, grönlandi, japponiai, zelandiai, egyiptomi és vad indusok fából kő segítségével által készített köntöseiket, s azok isteneket rzből és fából. Itt van egy valószínű egyiptomi mumia is, mely 1360 esztendő.

c) Rafaelnek és Donnernek szép festéseket.

d) Egy oldalszobában Hyeronimusnak királyi öltözetben levett egész talpig való képét, mellynek festése 1300 tallérba került.

17. Irtam a bárónak per Kolozsvár.

18. Voltam a lovagló oskolában, mely a Wender Strasseban van illy inscriptióval:

Providentia

Georgii II.

M. Brit. Regis et Electoris Luneburgi
Conditam a se Academiam

Hoc Hypodromo

Exornavit.

CIOIOCCXXXV.

19. Professor Bluhmenbachnál voltam, a ki igen nyájason fogadott.

20. Megjártam a botanicus kertet, mely a Wender Thoron kívül jobb kézre van mindjárt, ez legelső azok között, mellyeket utazásomban láttam.

21. Mint vasárnap elmentem a catholicum templomba, mellynek csak 5 lányi a tornya harang nélkül.

detto. Ez nap irattam bé magamat, megérkezvén a prorektor, az academia protocolumába Micherlich urnál és fizettem érte 5 cassen tallért.

22. Leczkét vettem Bouterwektől a metaphysicára.

23. Megvettem az Ammon Religions Vortraege III. Tomusban 3 tallér és 8 garason.

Ugyancsak az ő Biblisches Theologiáját 4 tallér és 4 garason.

24. Egész nap nyugodalommal olvastam itthon.

25. Fejelttem meg egy pár csizmámat és fizettem érte 2 tallért.

26. A kalapom megtakarításáért 8 Mária garast.

27. Megvettem a Helvetius Sur l'Espirit.

28. A Welthusen Homiliáját 5 garason.

29. A bibliothecát megjártam.

30. Az egész napot olvasással ide haza töltöttem.

Május.

1. Kezdődtek a leczkék az akademiában.

2. Az új testamentomot megvettem 1 talléron.

3. Templomban voltam a Johannis Kircheben.

4. Leczkén rosszul lettem, de délután jobban.

5. Kezdettem olvasni a Fridrich munkáit francziául.

6. Kikértem a thecaból Dialognes des morts par Fenelon.

7. Kezdettem járnai a francia asszonyhoz discourálni.

8. Hospitáltam Potnál a zsidó grammatican.

9. Járnai voltam Wendeig Szabóval.

10. A neustadti templomban voltam Niereserrel és Bartensteinnal.

11. Visszaküldöttem a Fenelont a thecanak.

12. Irtam a bárónak, Sigmondnak és Schmidtnek azon levélre, mellyet 10 Maji vettem, de csak Schmidtől.

13. Voltam egy a duellumban elesett curlandus temetésén.

14. Kértem ki thecaból a Journal de Clery.

15. Egy erdélyi szász temetésén voltam és került egy forintomba.

16. Gebauerrrel járnai voltam Niklesdorfg.

17. Egy fogam kihuzattam szerencsésen.

18. Az öreg Antal herceget láttam Göttingán keresztülutazni.

19. Voltam az anatomicum theatrumban.

20. A leczkéken kívül sohol sem jártam.

21. Visszaküldöttem a Cleryt és kikértem Incas de Marmontel.

22. Kifizettem a contomat 4 tallérral.

23. Vettem Páltól levelet Déváról.

24. Adtam Friderikának 2 császár aranyokat.

25. Válaszoltam Pálnak Dévára.

26. Egy francia generalist láttam itt keresztülvitetni mint foglyot.

27. Hospitáltam Booterwektonél.

28. Blumenbachnál a naturalis historián. Ez igen mulatságos öreg.

29. Délután Professor Herennél, a ki historiát tanít, leczkén voltam.

30. Roszszul érezvén magamat tincturát vettem be.

31. Templomban voltam a Jakab templomában, a hol az új pap praedikált.

Junius.

1. Mint pünkösöd (első napján) szombatján elmentem Casselbe. Estvére megérkeztem 5 mértföldre Göttingától.

2. Mint pünkösöd 2-ik napján Casselben levén kimentem a Wilhelms Höhere, melly egy nagy hegynek a tetején van. Ez a hegynek aljából felvive mind grádicsoson megyen, a tetején van a Hercules. Ennél mesterségesebb vizesés Európában nincs. Ezen magas helyről jó le a víz és osztán 5 helyt üti ki magát a földből, az utolsó kijöveletekor legalább is ugrik 30 ölnyire. Ezt a felséges munkát az odavaló hassiai uralkodó herceg építtette volt a XIV. Lajos idejében. Itt Casselben megjártam a museumot is, mellyben az odavaló hercegek viaszból ki vagynak csinálva. A Schloss, mellyben Jeromos is majmolta a királyságot, az ő puhasága miatt elégett. Ez igen szép helyt van. Gyönyörű város. Egy nagy hidján illy inscriptió van:

Wilhelmus IX.

Hassiae Landgraphus

Pontis hujus novi Structura

Et Civium Commodis et Urbis Ornamento

Prosperit.

A hercegi épületek és kertek sokkal szebbek a bécsieknél, nevezetesen a Wilhelms Höhe alatt való sok szép épületek.

Ezt a napot itt vigan eltöltvén, mint-hogy az akademiában 10 napra vacatió volt, elmentem innen

3. Islebian vagy Eisenachon keresztül, úgy egy Hernhuteri falun is, mellyet hivnak Dittenhoff; itt Herrenhuterek laknak. Lát-

tam a templomokat, mind a férfi, mind az asszonyok fabrikájakat. Estvére megérkeztem Gothába. Itt más nap reggel u. m.

4. Ezeket láttam a) A herceg residentiáját, b) bibliothecat, c) Mineralien Cabinetot, Schöne Park, porcellán fabrikát. Ezek kerültek 3 huszasomba; a többit u. m. a Kunst und Naturalien Cabinetot nem néztem meg, fegyveres házat, Stenvortet pariter elhagytam. Innen tovább menvén ettől másfél mértföldre Erfurtba a Sora mellett ebédeltem. Itt láttam egy 200 mázsás harangot és gothus épületü templomokat. Délután kiindulván estvére jókor beérkeztem Jénába.

5. Itt kezdettem feljárni a város ritkaságait u. m. a) az universitas épületit, bibliothecat, a hercegi Schlossot, a Naturalien Cabinetot. Itt van a főtemplomban a Luther képe is. A botanicus kert, Accuschir Haus, Fursten Sarten, Graben és a Paradies, ez nem érdemli a nevet.

6. Voltam a Rasenmuhlebe és az anatomica Salába.

7. Jenában mulatván elmentem a hires theologiae professorhoz Gablerhez, az igen becsületesen fogadott. Voltam Oben urnál is.

8. Visszatértem Weimart is megnézvén, hol leginkább tetszettek nékem ezek a tárgyak: a herceg új kastélya, nagy templom, a hercegi kriptá. A bibliotheca, a mint mondják, 60,000 darabokból áll, ezt nem néztem meg. Az Englische Park, e már szép és Bellevedere. NB. itt csak azt láttam, a mit pénz nélkül lehetett. 10 óraker kiindultam Weimarból és Erfurton keresztüljövén megháltam Langensalzban.

9. Mühlhausenben ebédeltem és megháltam Heiligenstadtban.

10. Visszaérkeztem szerencsésen Göttingába délután 5 óraker és irtam a bárónak, Sigmondnak és Schmidtnek.

11. Adtam Nierresernek 2 aranyat kölcsön.

12. Megvettem a Schmidt Grab Redeit 18 garason.

13. Zustand der Protestanten in Ungarn.

14. Elvégeztem a Fridrich minden munkáinak olvasását és béküldöttem.

15. Hozattam ki a Herder irását zur Theologie und Religion.

16. Commerchiroztam Wendebe Gölner és Bartensteinnal.

17. Nagyon rosszszul voltam.

18. Vízitában voltam Professor Ständlin urnál.

19. Committáltam Lipsiába a Pölitiz Preditgt Entwurfjainak meghozásokra.

20. Béküldöttem a Herder Homiliáját.

21. A reformatum templomban voltam.

22. Levelet vettem Bécsből Szentgyörgyi urtól.

23. Erre válaszoltam.

24. Kikértem a La Horpe munkáit 3 darabokban.

25. Commerchiroztunk Gebauerrel.

26. Hospitáltam Micherlichnél a Horatius satyrain.

27. Délután Sartorius urnál aestheticán.

28. Graecus nálam volt.

29. Béküldöttem a La Harpet darabjait.

30. Albaner Dorfon voltunk mindöszve.

Julius.

1. Niereser és Bartensteinnal a Maria Springre voltunk.

2. Fizettem ki a kosztomat per 4 Reichs Thaler.

3. Láttam a Stadt Londonnál a holsteini herczeg Maria Charlottát, a dánus király testvérét, ki a dániai itt lévő Burschok nagy pompával kísérték el lóháton Casselig.

4. Ulrichnál voltam Szabó Józsiával és Göelnerrel.

5. Hospitáltam az öreg Plancknál a dogmán.

6. Philologicum seminariumban voltam Mitslerlichnél.

7. A Jacobi templomban voltam Trefor meghallgatására. Innen pedig more consveto a Neu Stadtba mentem.

8. Fordittattam a kaputomat és fizetem érte 1 Tallért és 14 jó garast.

9. Voltam egy magát megölt Bursch megnézésére, a ki 17 sebeket tett magán. Szabó Ádámtól Bécsből levelet vettem.

(Folytatása következik.)

A MAGYAR SZINÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

IV.

Tisztelt Tekintetes szerkesztő ur!

Hogy kegyes lön a szegény agg színész ügyét — és oly lelkesen fölkarolni, fogadja keblem legőszintébb köszönetét, mely még agg korom daczára is e kegyeletes eljárás által fiatal hévre gyuladt, s mint a láthatárt az esthajnal, úgy deríté föl jósága rég borus napjaimat.

Folytatni, nem tudom, szükséglendi-e a tekintetes ur önéletiratomat, hiszen az parányisága miatt jelentékeny érdemre alig számíthat, legkiváltképp egy elhevenyészett összeállításom mellett, mind a mellett, mivel megkezdem, bevégetlen nem hagyom. —

Van nekem két kis kiadott darabom, 1-ső Flóra című 1835-ben Sz.-Udvarhelyt léve társulatommal, a tanodai ifjuságot kívántam volna általa a költészet sorompói közé vezetni. 2-ik Szinfüzér, mint nyugdíj, 1846-ban kezdem meg, mint folyóiratot, hogy a színészet történetét, bár elemi körben, nemzetenkénti kifejlődés szerint közrebocsássam. Görög, római és francia színészeket érint a benne megírt kutfők után. Már megvoltak adataim a spanyol, német és magyar színészet történeteire vonatkozó kiadandó könyvecskémhez. Gróf Bethlen Ferenc ő Nagysága biztatott, hogy még adatokat fog nyújtani hozzá, s megkértem a kiadással, bekövetkezett a szabadság harcz korszaka, én akkor erre gyűjtöttem össze minden anyagot, a másik félbe maradt, Bem tábornok Vásárhelyre jöve, gróf Mikes Kelemen hozzá fölvezetett s az nap indulék is az abosfalvi főhadiszállásra, mint számvevő tiszt.

Az idézett két röpiratban életrajzom érintve van, ezeket személyes tisztelem mellett adandom által, mert most a postaköltség gátol.

Csudásan lepett meg, midőn Petőfivel Szelindeken először találkoztam, én őt nem ismertem, de ő igen engem; kezét nyujtva

igy szóla hozzám, „servus bátya! hogy állasz Erdély forradalma történetével? én a Magyarhonéval e korszakig készen vagyok, az Erdélyét tőled várjuk.“

Minden irataim M.-Vásárhelyt hagyva nőmnél, miután engem a vizaknai vereség után elfogtak, irataim s színészeti kellékeim nagyjából elpusztultak, mert nőm a muszkák elől Szilágy-Somlyóra futott ki, hol rá még nagyobb veszély várt. Így ment tönkre mind két vállalatom.

Most visszatérek utóbbi levelem adataihoz.

Elérkezém Székes-Fehérvárra már a ferdő idény után, körülbelül Septemberben, ott egy évig valék, az egyik igazgatónak, Komlósinak, (másik Horváth volt) nevével folytonos borus élete volt, előbb Kőszegi volt a bünbak, később engem elküldöttek Barta Jancsi után, oda vittem, s ő csakhamar pótlá az elkergetett Kőszegi helyét. Ujfalusi szüntelen csalt vissza magához, végre látva a zavaros viszonyokat, Fehérvárról elmenék hozzá, s mivel ott ismét tagok nem voltak alkalmasok, első nőmmel megesküve Miskolczi Bathó Juliával, magam gyűjték társulatot s kellékeket szereztem, akkor is Bécsbe menék, hogy olcsó és czélszerű ruhatárt gyűjtsék össze. Majd később a sz.-fehérvárit is megvettem, mert a vármegye csak az 1825-ki országgyűlésig tartá a társulatot.

Igy azután csakhamar Ujfalusi és neje hozzám jöttek, társaságomat ketten vezették, volt jó első színésznőnk, jó comicusunk, én hősöket, cselszövöket adtam. — Így beutaztam, tudni való sok, a személyzetben történt változatosság mellett Kassát, Eperjest, Rankot ferdő idényen, Sárospatakot vizsgák alkalmával, majd Erdélybe jövék, hol a székelőföld úgy marasztott vissza a pesti meghívástól, hogy színházat ígért építeni. Alsó-Fehérben, Nagy-Enyed September hóban több éven által pénzüretet adott. Torda is jó volt, ott nálam voltak már D' cau Mari, Dériné, Kántorné, Benza, Füredi sat. szóval azon korban olly társulat, hogy Kolozsvárról is volt publicumunk, s pedig a magasb körből. — A mit irám a forradalom M.-Vásár-

helyt talált, egy 30 személyből álló társulattal, azonban a készülődés és gyakorlatok a színészi pályát buktaták, pedig Réti, Finta, Rónai, Berzevicziné is ott voltak, föl kelle oszlanunk, szinte 1000 frt tőkém elveszett, de mikor én Szelindekre megérkeztem, a fölállított magyar tábor soraiból minden volt. férfi tagomat csaknem ott látám, mondák „itt az ön directiója!“ Kövesit a piski hidon négy golyó furta át, nejét ő is M.-Vásárhelyt hagyta egy 4 és egy másfél éves kis gyermekeivel.

Ezutáni életiratomat Józsefstadti naplómba jegyzém föl s azt bemutatandom, mint sok egyes kisebb s nagyobb költészeti töredékeimet.

Tekintetes Biasini Domokos ur, mikor Józsefstadtból jöttem is, ellátott ingyen szállással, most hasonlólag tevő nemes ajánlatát, hozzá még szabad gyorssekéri utazást is megajánlani kegyes volt.

Fizetésem utalványozása február végétől függőben van, a királyi biztos ur ő nagyméltóságához elnökünk irt, hogy az igazságügyi ministeriumhoz terjesszessék föl. Én mai postával irtam titkár méltóságos Deák Farkas urnak.

Soraimat azzal zárom be, hogy bármit rendelkezend velem a tisztelt Tekintetes szerkesztő ur, azt azonnal teljesítendem.

Ez ma 8-ik levelem, mert mindent meg kell kísértenem, hogy magamat kiállithassam; követelésem künn sok van a bevételhez képest, mely jelenre semmi.

Állandó mély tisztelettel maradok

A Tekintetes szerkesztő urnak

M.-Vásárhely 19. márczius 1871.
házzám 992.

alázatos szolgája
GÖDE ISTVÁN rnk.
agg színész.

Külczim: Tekintetes Kolozsvári (igy) Papp Miklós szerkesztő urnak illő tisztelettel.
Sürgős. Kolozsvárt.